

Kitaabka Daanyeel – Boqol iyo Siddeetan iyo Siddeed

Laga soo bilaabo Raphia ilaa Panium: Daaha ka Qaadidda Muhiimadda Nebiyadeed ee Dagaalladii Qadiimiga ahaa

Jeff Pippenger
2024-04-18

Dagaalkii Raphia iyo Dagaalkii Panium waa laba dhacdo oo taariikheed oo kala duwan oo ka dhacay xilliyo iyo duruufo kala geddisan, hase yeeshee labaduba waxay muhiimad ku leeyihiin taariikhda Yahuudiya qadiimiga ah iyo gobollada ku hareeraysan. Dagaalkii Raphia wuxuu dhacay sannadkii 217 BC. Dagaalkii Panium wuxuu dhacay sannadkii 200 BC, wuxuuna dhex maray boqortooyadii Seleucid (boqorka woqooyi) iyo boqortooyadii Ptolemaic (boqorka koonfureed). Labadan dagaal waxaa lagu aqoonsaday aayadaha kow iyo tobnaad ilaa shan iyo tobnaad ee Daanyeel cutubkiisa kow iyo tobnaad. Labadan dagaal waxay ka horreeyeen Kacdoonkii Maccabean sannadkii 167 BC.

Dagaalkii Panium waxa uu magaciisa ka qaatay muuqaalka juqraafiyeed ee u dhow, Buurta Panium, halkaas oo iska horimaadku ka dhacay. Magaca Panium waxa uu ka soo jeedaa ilaaha Giriigga ee Pan, kaas oo macbud halkaas ku yiil loo hibeeyey. Goobta waxa loo yiqiin Panium sababta oo ah xidhiidhkeeda la lahaa cibaadada Pan. Dhismaha macbudka waxa badanaa loogu yeedhi jiray Meesha Quduuska ah ee Pan, taas oo adkaynaysa doorkeeda ah goob u go'an cibaado diineed iyo caabudid loo hibeeyey ilaaha Pan. Erayga “Nymphaeum” waxa uu tilmaamayaa taallo ama meel barakaysan oo loo hibeeyey nimfiyada biyaha ee diimaha Giriiggii iyo Roomaankii hore. Dhismaha macbudka ee Panium waxa uu ka koobnaa god iyo ilo dabiici ah, kuwaas oo la rumaysnaa inay deggan yihiin nimfiyo, sidaas darteedna mararka qaarkood waxa loogu yeedhi jiray Nymphaeum-ka Panium.

Markii magaalada dib loo dhisay oo la ballaadihiyey Herodos Filibos, oo ahaa wiilkii Herodoskii Weynaa, waxaa loo yiqiin Qaysariya Filibbi si sharaf loogu muujiyo Boqorkii Roomaanka ee Qaysar Awgustus iyo Herodos Filibos laftiisa. Dhismaha macbudka wuxuu ahaa xarun diimeed oo muhiim ah gudaha magaaladaas.

Intii lagu jiray xukunkii Boqor Augustus, macbudka dib baa loo quduusyeelay ama magaciisii baa loo beddelay si loogu maamuuso Augustus, taas oo ka tarjumaysay cibaadada boqortooyada iyo ku milanka dhaqammada diineed ee Roomaanka ee deegaankaas diimeed ee maxalliga ah. Deegaanka u dhow magaaladii qadiimiga ahayd ee Caesarea Philippi, halkaas oo uu ku yaallay macbudka Pan, mararka qaarkood waxaa loogu yeedhi jiray “Albaabbada Jahannamada” ama “Albaabbada Haadees.”

Aayadaha lix iyo tobnaad ilaa sagaal iyo tobnaad ee cutubka kow iyo tobnaad ee Daanyeel, waxaa lagu muujiyey saddexda gobol juqraafiyeed ee qabsashada ee Roomaankii jaahilka ahaa ay ahayd inay ka adkaato si loogu taago boqortooyadii afraad ee waxsii sheegidda Kitaabka Quduuska ah

iyo boqorkii woqooyi ee cutubka. Aayadda lix iyo tobnaad, janankii Roomaanka ahaa ee Pompey waxaa lagu tilmaamay inuu qabsaday Suuriya sannadkii 65 BC, dabadeedna Yerusaaalem sannadkii 63 BC. Aayadaha toddoba iyo tobnaad ilaa sagaal iyo tobnaad waxay tilmaamayaan qabsashadii Masar ee Julius Caesar, taasoo ahayd tan saddexaad ee saddexda caqabadood. Dagaalkii Actium ee 31 BC, wuxuu calaamadinayaa bilowga saddex boqol iyo lixdanka sannadood ee Roomaankii jaahilka ahaa uu si sarreyn buuxda leh u xukumi lahaa, taasoo fulin u ah aayadda afar iyo labaatanaad ee cutubka kow iyo tobnaad ee Daanyeel.

Aayadda labaatanaad waxaa lagu calaamadeeyey xukunkii Augustus Caesar, taariikhdaas dhexdeedana Ciise ayaa ku dhashay. Dabadeed aayadaha kow iyo labaan iyo laba iyo labaan waxaa lagu aqoonsaday xukunkii Tiberius Caesar ee sharka badnaa, sidaas ayaana lagu calaamadeeyey iskutallaabta Masiixa. Aayadda saddex iyo labaatanaadna waxaa lagu calaamadeeyey axdigii ay Yuhuuddii Maccabeanka ahaayeen la galeen Roomaankii jaahilka ahaa, sidaas darteedna socodkii taariikheed ee ka bilaabmay aayadda kow iyo tobnaad waa la hakiyey, sheekada taariikheedna dib bay ugu noqotay muddadii 161 BC ilaa 158 BC.

Aayadda saddex iyo labaatanaad waxay matalaysaa silsiladda Makkabiyiinta, in kastoo aanay bixin dhammaan faahfaahinta xariiqdooda nebiyadeed, haddana diiwaanka taariikhdu wuu bixiyaa. Sannadkii 217 BC, Dagaalkii Raphia ayaa dhacay, dabadeedna boqor ilmo ah ayaa Masar ka dhigay mid nugul. Markii boqorradii Seleucid iyo Giriiggu ay qorsheynayeen sidii ay ula tacaali lahaayeen boqorka ilmaha ah sannadkii 200 BC, Rooma ayaa isku dhex gelisay taariikhda oo waxay noqotay difaacaha boqorka ilmaha ah ee Masar. Isla sannadkaasna Dagaalkii Panium ayaa dhacay. Dabadeed sannadkii 167 BC ayaa billowday dagaalkii dhuumaalaysiga ee Makkabiyiinta.

Kacdoonkii Maccabee waxay ka bilaabatay Modein sannadkii 167 BC, waxayna ka koobnayd in Maccabees-ku aanay oo keliya la dagaallamin Boqortooyadii Seleucid, balse ay sidoo kale la dagaallameen Yuhuuddii ay go'aamiyeen inay xulufo la ahaayeen Seleucids-ka. Kacdoonku wuxuu lahaa dhiirrigelin diineed, waxaana lagu fuliyey cadow gudaha ah iyo mid dibadda ah labadaba. Sannadkii 164 BC Maccabees-ku waxay dib u quduuseeyeen macbudka, dhacdadana waxaa lagu xusaa dabaaldegga Yuhuudda ee Hanukkah. Isla sannadkaas waxaa dhintay Antiochus Epiphanes kii sumcad-xumaa. Dabadeedna intii u dhexeysay 161 BC ilaa 158 BC waxaa Rooma lala galay “isbahaysiga” ku xusan aayadda labaan iyo saddexaad.

Tixraaca keliya ee tooska ah ee ku saabsan Maccabees, kacdoonkoodii iyo axdigoodii ay la galeen Rooma, waxaa laga helaa aayadda saddex iyo labaatanaad, hase yeeshee taariikhda qoyskii boqortooyada, oo loo yiqiin Boqortooyadii Hasmonean, waxay ka bilaabatay Modein sannadkii 167 BC, waxayna sii socotay ilaa wakhtigii iskutallaabta. Wakiilladii ugu dambeeyey ee Boqortooyadii Hasmonean waxay ahaayeen Farrisiiintii wakhtigii Masiixa. Sidaa darteed, waxaa jira xarriiq nebiyadeed oo taariikhda Yuhuudnimada riddada ah ah sida ay u meteleen Maccabees, taas oo ka bilaabatay sannadkii 167 BC kacdoonkii Modein, kuna dhammaanaysa aayadaha kow iyo labaan iyo laba iyo labaan markii Ciise iskutallaabta lagu qodbay.

Taariikhdoodu waxay gaadhay meel isbeddel weyn leh aayadda lix iyo tobnaad, markii Rooma, markii ugu horraysay, iyada oo loo marayo Pompey, ay qabsatay Yerusaaalem. Ujeeddadiisii ugu

weynayd ee uu wakhtigaas burburka ugu keenay Yerusaaalem waxay ahayd muran ka dhex taagnaa laba garab oo ka tirsan Boqortooyadii Hasmonean. Laga bilaabo wakhtigaas (63 BC), Yahuudah waxay hoos timid xukunkii Rooma. Boqortooyadii Hasmonean ee Maccabees waxay si nebiyaysan uga bilaabataa dagaalkii Modein ee 167 BC, dabadeedna waxaa la geliyey hoos-u-dhigasho Rooma sannadkii 63 BC. Wax yar ka dib bilowgii taariikhdaas, Maccabees waxay bilaabeen oo galeen axdi ay la yeeshen Rooma intii u dhexaysay 161 BC ilaa 158 BC. Waxay ku jireen hoos-u-dhigasho Rooma laga bilaabo 63 BC ilaa iskutallaabta iyo burburkii ugu dambeeyey ee Yerusaaalem sannadkii 70.

Xariiqda nebiyadeed ee Makabiintu waa xariiqda Yuhuudnimada riddowday, sidaas daraaddeedna waxay astaan u tahay xariiqda Protestantismada riddowday. Laga bilaabo Dagaalkii Panium ilaa sharciga Axadda ee aayadda lix iyo tobnaad, dhacdooyinka nebiyadeed ee 200 BC, 167 BC, 164 BC, iyo isbahaysigii ka socday 161 BC ilaa 158 BC ayaa lagu soo celin doonaa taariikhda Protestantismada riddowday. Calaamadahan jidka waxay ka dhici doonaan taariikhda madaxweynihii siddeedaad ee ka mid ah toddobada, ka hor sharciga Axadda. 200 BC waxay matalaysaa xariiqda dibadda ee geeska Jamhuuriga marka loo eego 167 BC, oo matalaysa xariiqda gudaha ee geeska Protestantismada riddowday.

Calaamadahan jidku asal ahaan waxay ku qarsoon yihiin khadka taariikheed ee Boqortooyadii Hasmonean, hase yeeshee haddana waxay qayb ka yihiin taariikhda qarsoon ee aayadda afartan ee Daanyeel kow iyo toban. Waa khad qayb ka ah “qaybta wax sii sheegidda Daanyeel ee la xidhiidha maalmaha ugu dambeeya.”

Xaqiiqada ah in Yuhuudnimadu u dabbaaldegtu Hanukkah iyada oo xusuus u ah kacdoonkii Makkabiyiinta, kama dhigayso Makkabiyiinta kuwo xaq ah. Caasinimo aawadeed shekinahdu mar dambe uguma soo noqon macbudkii dib loo dhisay ka dib maxaabiistii toddobaatanka sannadood. Farriintii nebinnimo ee ugu dambaysay waxay ku timid Malaakii qiyaastii laba qarni ka hor Makkabiyiinta. Taariikhda Makkabiyiintu waxay muujinaysaa in ay oggolaadeen in hoggaamiyayaashoodii siyaasadeed ay sidoo kale u shaqeeyaan sidii wadaadka sare, taas oo ah dembigii uu reer Masar ee Batolemayos isku dayay, iyo kii Boqor Cusyaahna isku dayay. Dhaqanku wuxuu caddeeyaa in Ilaah farageliyey si uu Batolemayos uga hor istaago falkaas karaamada-dilka ah, Erayga Ilaahna si toos ah ayuu u caddeeyaa in Ilaah farageliyey markii Boqor Cusyaah isku dayay inuu qabto hawshii wadaadka iyo boqorka. Midhihii ugu dambeeyey ee boqortooyadoodii waxay ahaayeen Farrisiinta. Ma jirto sabab lagu gunaanado in Makkabiyiintu ahaayeen astaan xaqnimo, in kasta oo Yuhuudda Yuhuudnimada casriga ahi ay u hayaan xurmo taariikheed.

Dib-u-habayntii Borotestaanka waxay bilaabatay wakhtigii Luuter, waxayna ahayd horumar isdaba-joog ah. Ma ay ahayn dhaqan cusub, waayo Ciise iyo xertiisiiba waxay ahaayeen Borotestaan. Waxay ahayd baraarug ku yimid mugdigii taariikhda, kaas oo Luuter iyo dib-u-habeeyayaashii kale lagu baraarujiyey. Gunaanadka ugu sarreeya ee dib-u-habayntaas isdaba-joogga ahna wuxuu ahaa dhaqdhaqaaqii Millerite-ka. Ilaah kaliya uma baahnayn inuu dib-u-habeeyayaashii hore ku baraarujiyo dembiyada Baabuloon, balse wuxuu damacsanaa inuu geliyo fahamka buuxa ee sharcigiisa iyo shuqulkiisa ka socda meesha quduuska ah ee samada.

Abriil 19, 1844, Borotestaanku waxay diideen iftiinkii sii kordhayey ee dib-u-habaynta, waxayna noqdeen Borotestaannimo riddaysan.

Milleriyaantii aaminka lahaa markaas waxaa “la siiyey go’ii,” waxaana loo jiheeyey Quduuska Ugu Quduusan si ay u dhammaystiraan hawsha oo ay u noqdaan Masiixiyiin Protestant ah oo qaan-gaadh ah. Sannadkii 1863 kuwii la siiyey go’a, caasinimo aawadeed, waxay dhinac dhigeen go’ii Protestantnimada, waxayna qaateen go’ii La’odikiya. Xilliga ugu dambeeya ee shaabadaynta boqol iyo afartan iyo afar kun, oo bilaabmay laba iyo labaatan sannadood ka dib Sebtembar 11, 2001, taas oo ah 2023, Libaaxa qabiilka Yahuudah wuxuu furayaa runnada buuxinaya taariikhda qarsoon ee aayadda afartan ee Daanyeel cutubka kow iyo tobnaad, taas oo ah taariikhda ka bilaabmaysa burburkii Midowgii Soofiyeeti sannadkii 1989 ilaa sharciga Axadda ee dhowaan imanaya. Isagoo sidaan samaynaya, wuxuu furay taariikhda Yuhuudnimada riddowday oo astaan u ah Protestantnimada riddowday.

Labada sadar ee dadka Ilaah ee riddada noqday, ha ahaadeen kuwii reer Yahuudah ee tooska ahaa ama reer Yahuudah ee ruuxiga ah (labaduba ah dalal ammaan), waxay ku dhammaadaan qabsashadii Yerusaaalem, kii hore 63 BC, kii dambena marka uu dhawaado xeerka Axadda. Labada sadarba waxay metelaan dagaal ay kiciyeen qanaacooyin diineed oo marin-habaabsan. Labada sadarba waxay metelaan dagaal ka dhan ah falsafadaha diineed ee Giriigga, waxaana ugu dambaysta in kuwa riddada noqday ay hoos yimaadaan Rooma. Waxaan aqoonsanahay saddexda dagaal ee aayadda afartan inay metelayaan burburkii Midowgii Soofiyeeti sannadkii 1989, Dagaalka Yukrayn, iyo Panium marka la gaadho xeerka Axadda, anigoo ujeeddadaydu tahay inaan muujiyo kala duwanaansho u dhexeeya saddexdaas dagaal iyo saddexda dagaal ee dunida.

“Ereyga Ilaah wuxuu bixiyey digniin ku saabsan khatarta soo socota; haddii tan la iska indho tiro, dunida Protestant-ka ahi waxay ogaan doontaa waxa ay dhab ahaan yihiin ujeeddooyinka Rooma, keliya marka ay aad u daahdo in dabinka laga baxsado. Iyadu si aamusan ayey ugu koraysaa awood. Caqiiidooyinkeedu waxay saameyntooda ku leeyihiin hoolalka sharci-dejinta, kaniisadaha, iyo quluubta dadka. Waxay is dul saaraysaa dhismooyinkeeda dhaadheer oo waaweyn, kuwaas oo godadkooda qarsoon gudaheeda lagu soo celin doono silcintii hore ee ay geysan jirtay. Si dhuumasho leh oo aan laga shakin ayay u xoojinaysaa ciidamadeeda si ay danaha iyada u gaarka ah ugu sii waddo marka uu yimaado wakhtiga ay wax ku dhufan doonto. Waxa keliya oo ay doonayso waa meel istaraatiiji ah oo ay ka faa’iidaysan karto, tanina hore ayaa loo siinayaa. Dhawaan baynu arki doonnaa, oo baynu dareemi doonnaa, waxa uu yahay ujeeddada curiyaha Roomaanku. Ku alla kii rumaysta oo adeeca ereyga Ilaah, taas aawadeed wuxuu mutaysan doonaa canaan iyo silcin.” Khilaafkii Weynaa, 581.

Laga bilaabo aayadda tobnaad, oo tilmaamaysa burburkii Midowgii Soofiyeeti sannadkii 1989, ilaa Dagaalkii Panium ee aayadda shan iyo tobnaad, baabasiintu waxay “xoojinaysay ciidamadeeda si ay u sii waddo ujeeddooyinkeeda marka la gaadho wakhtiga ay wax ku dhufan doonto.” Aayadahani waxay tilmaamayaan duruufaha nebiyadeed ee ah “dabinka” ay baabasiintu diyaarisay, kaas oo aan suurtagal noqon doonin in “laga baxsado.” Iskahorimaadka ugu dambeeya, oo uu matalayo Dagaalkii Panium, sawirka bahalka ayaa laga samayn doonaa Maraykanka. Samaysanka sawirkaasu waa imtixaanka ugu dambeeya ee dadka Ilaah ee maalmaha ugu

dambeeya.

“Rabbigu si cad buu ii tusay in suuradda bahalka la samayn doono ka hor inta aan xilligii nimcadu xidhmin; waayo, tani waxay ahaan doontaa imtixaanka weyn ee dadka Ilaah, kaas oo masiirkooda daa’imka ah lagu go’aamin doono. ... Muujintii 13 mawduucan si cad baa loogu soo bandhigay; [Muujintii 13:11–17, waa la soo xigtay].

“Kanu waa imtixaanka ay tahay in dadka Ilaah maraan ka hor inta aan la shaabadayn. Kuwaas oo dhammu daacadnimadooda Ilaah ku caddeeyey iyagoo xajinaya sharcigiisa, oo diiday inay aqbalaan sabti been-abuur ah, waxay hoos geli doonaan calanka Rabbiga Ilaaha ah ee Yehowah, oo waxay heli doonaan shaabadda Ilaaha nool. Kuwa runta asalkoodu samada yahay ka tanaasula oo aqbala sabtida Axadda, waxay heli doonaan calaamadda bahalka.” Manuscript Releases, volume 15, 15.

Samaysanka suuradda bahalka waxaa matalayaa muddadii la galay isbahaysigii Rooma. Geeskii Protestant-ka ee Maraykanka wuxuu noqday gabdhihii Rooma sannadkii 1844, bilowgii taariikhdooduna wuxuu ku soo noqnoqdaa dhammaadka taariikhdooda markay mar kale go’aansadaan inay ku daydaan hooyadood.

“Waxaan arkay in bahalkii labada gees lahaa uu lahaa af masduulaagii oo kale, iyo in xooggiisu ku jiray madaxiisa, iyo in amarku afkiisa ka soo bixi doono. Markaasaan arkay Hooyadii Dhilloooyinka; in hooyadu aanay ahayn gabdhaha, balse ay ka goonni ahayd oo ka soocnayd iyaga. Iyadu maalinteedii way soo martay, waana dhammaatay, gabdhaheedii oo ah firqooyinka Protestant-ka ayaana ahaa kuwii xigay ee masraxa soo gala oo ku dhaqma isla maskaxdii ay hooyadu lahayd markay quduusiinta silcinaysay. Waxaan arkay in sida hooyadu awoodda ugu sii yaraanaysay, ay gabdhuhu ugu sii kordhayaan, oo dhakhso ay adeegsan doonaan awooddii ay mar hooyadu adeegsan jirtay.”

“Waxaan arkay in kaniisadda magac-u-yaalka ah iyo Adventist-yada magac-u-yaalka ah, sida Yuudas, ay nagu gacan gelin doonaan Kaatooligga si ay u helaan saamayntooda oo ay runta uga soo horjeestaan. Markaas quduusiintu waxay ahaan doonaan dad dahsoon, oo aan Kaatooliggu wax yar ka aqoon; laakiin kaniisadaha iyo Adventist-yada magac-u-yaalka ah ee yaqaan rumaysadkayaga iyo caadooyinkayaga (waayo way inna neceen sabtida aawadeed, maxaa yeelay way kari waayeen inay beeniyaan) ayaa quduusiinta gacan gelin doona oo ku wargelin doona Kaatooligga inay yihiin kuwa iska indhatira qaanuunada dadka; taas macnaheedu waa, inay xajiyaan Sabtida oo ay iska indhatiraan Axadda.

“Markaas Kaatooliggu waxay ku amri doonaan Protestant-ka inay hore u socdaan, oo ay soo saaraan amar sheegaya in kuwa aan xajin doonin maalinta koowaad ee toddobaadka, halkii ay ka xajin lahaayeen maalinta toddobaad, la laayo. Kaatooligguna, kuwaas oo tiro badan leh, waxay garab istaagi doonaan Protestant-ka. Kaatooliggu waxay xoogooda siin doonaan sawirka bahalka. Protestant-kuna waxay u shaqayn doonaan sidii hooyadood uga shaqaysay hortood si ay quduusiinta u baabi’iyaan. Laakiin ka hor intaan amarkoodu midho dhalin ama wax soo saarin, quduusiinta waxaa lagu samatabbixin doonaa Codka Ilaah.” Spalding and Magan, 1, 2.

Qoraalkaas waxaa ku jira laba kooxood oo “magac-u-yaal” ah, taas oo micneheedu yahay “magac keliya ku jira,” kuwaas oo kuwa Ilaah daacadda u ah u gacan geliya Kaatooligga. Fahamka Ellen White ee kaniisadaha magac-u-yaalka ah iyo Adventist-yada magac-u-yaalka ah wuu ka duwan yahay waxa ay dhab ahaan u taagan yihiin maalmaha ugu dambeeya; waayo fahamkeeda “Adventist magac-u-yaal ah” wuxuu meteli lahaa Masiixi qirta inuu rumaysan yahay soo noqoshada Masiixa. Laakiin nebiyadu waxay ka sii hadlaan maalmaha ugu dambeeya in ka badan maalmaha ay iyagu ku noolaayeen, oo “Adventist magac-u-yaal ah” maalmaha ugu dambeeya wuxuu matalaa kaniisadda La’odikiya ee Seventh-day Adventist, halka kaniisadaha magac-u-yaalka ahi ay yihiin faracyadii kuwii sannadkii 1844 noqday gabdhihii Rooma.

Adventistayaasha toddobaadka toddobaad waxay necbaan doonaan “dadka aan la aqoon,” kuwaas oo ah wakiillada runta ah ee Ilaah, waayo “ma burin karaan runta Sabtida,” taas oo matalaysa Sabtida nasashada dhulka. Kaniisadda Adventistayaasha toddobaadka toddobaad waxay qirataa inay adkayso maalinta toddobaad inay tahay maalinta cibaadada, laakiin maalmaha ugu dambeeya Sabtida aanay burin karin waa “toddobada jeer,” ee Laawiyiintii lix iyo labaat, taas oo ahayd runta aasaasiga ah ee ugu horraysay ee ay diideen sannadkii 1863.

Qoraalka aan hadda ka hadlayno wuxuu aqoonsanayaa dhaqdhaqaaqyada nebiyadeed ee la xidhiidha taariikhda ka bilaabmata sharciga Axadda ee dhowaan imanaya; hase yeeshee, taariikhda imtixaanka ugu dambaysa ee ka dambaysa sharciga Axadda ayaa marka hore lagu dhammaystiraa gudaha Maraykanka. Marka la joogo sharciga Axadda, Maraykanku wuxuu ku qasbi doonaa dunida oo dhan inay taagto sanam u eg bahalkii; laakiin ka hor intaanay hawshaas dhammaystirin, waxay hore uga taagi doonaan Maraykanka gudihisa sanam u eg bahalkii.

“Marka Ameerika, oo ah dalka xorriyadda diinta, ay la midoobayso Baabtiisnimada Roomaanka iyada oo qasbaysa damiirka oo ku khasbaysa dadka inay sharfaan sabtida beenta ah, dadka dal kasta oo dunida ku yaal waxaa loo horseedi doonaa inay raacaan tusaalaheeda.” Testimonies, volume 6, 18.

“Quruumaha shisheeye waxay raaci doonaan tusaalaha Maraykanka. In kasta oo iyadu hoggaanka qabato, haddana isla qalalaasahaas ayaa ku iman doona dadkeenna ku nool dhammaan qaybaha dunida.” Testimonies, volume 6, 395.

Imtixaanka weyn ee dadka Ilaah wuxuu dhacaa ka hor sharciga Axadda, waayo marka sharciga Axaddu yimaado wakhtiga tijaabadu wuxuu u xidhmaa Adventistayaasha Maalinta Toddobaad. Imtixaankaas waxaa lagu matalaa samaysanka sawirka bahalka, sawirka bahalkuna waa isku-darka kaniisadda iyo dawladda, iyadoo kaniisaddu ay maamusho xiriirkaas. Sida ay Protestant-ku u noqdeen gabadhii Rooma sannadkii 1844, gabadhuna ay tahay sawirka hooyadeed, sidaas oo kale Protestant-kii riddaysnaa waxay dhammaystiri doonaan hawl la mid ah maalmaha ugu dambeeya, maxaa yeelay Ciise mar walba dhammaadka wax wuxuu ku muujiyaa bilowga wax.

Taariikhda uu matalayo “isbahaysiga” ku xusan aayadda saddex iyo labaatanaad ee Daanyeel cutubka kow iyo tobnaad, waxay matalaysay dad sheeganaya inay Ilaah raacsan yihiin balse riddoobay, oo ka tirsan dalka sharafta leh, kuwaas oo u gacan haadinaya inay la midoobaan Rooma. 161 BC ilaa 158 BC waxay matalayaan samaysanka sawirka bahalka ee ku dhammaada

sharciga Axadda.

Waxaannu daraasaddan ku sii wadi doonnaa maqaalka xiga.

“Laakiin waa maxay ‘sanamka bahalka’? sideese loo samaynayaa? Sanamka waxaa sameeya bahalka labada gees leh, waana sanam u ah bahalka. Waxa kaloo loogu yeedhaa sanamka bahalka. Haddaba si aynu u ogaanno waxa sanamku u eg yahay iyo sida loo samaynayo, waa in aynu barannaa sifooyinka bahalka laftiisa—baabasiimada.

“Markii kaniisaddii hore ay ku kharribantay ka fogaanshaha fudaydka injiilka iyo aqbalidda xafladaha iyo caadooyinka heeshiyaanka, waxay lumisay Ruuxa iyo xoogga Ilaah; si ayse u maamusho damiirrada dadka, waxay doondoontay taageerada awoodda maadiga ah. Natijadu waxay noqotay baabtiisnimada, oo ah kaniisad xukuntay awoodda dawladda oo u adeegsatay inay ku sii waddo ujeeddooyinkeeda, gaar ahaan ciqaabidda ‘faasiqnimo-diimeedka.’ Si Maraykanku u sameeyo ekaanshaha bahalka, awoodda diineed waa inay sidaas u xukuntaa xukuumadda madaniga ah in awoodda dawladdana ay kaniisaddu u adeegsan doonto fulinta ujeeddooyinkeeda.” Khilaafkii Weynaa, 443.